

спадщини – це процес переходу відумерлого майна у власність територіальної громади. Відумерлість спадщини ґрунтується на логіко-правових зв'язках щодо суб'єкта, а не об'єкта. Об'єкт, безумовно, не відмирає, а відмирає власне суб'єктний зв'язок щодо цього майна.

Установлено, що до характеристик відумерлості спадщини необхідно віднести: наявність активного обов'язку територіальної громади щодо її прийняття;

встановлення статусу відумерлого майна настає із дня набрання законної сили рішенням про визнання спадщини відумерлою; територіальна громада може бути визнана спадкоємцем щодо відумерлого майна із дня набрання законної сили рішенням про визнання спадщини відумерлою; універсальність правонаступництва за обов'язками спадкодавця; наявність певного строку між відкриттям спадщини та визнанням спадщини відумерлою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40. – Ст. 492.
5. Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про спадкування Судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Запорізької області.
6. Рішення про затвердження Порядків виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного нерухомого майна у м. Кривому Розі від 23 липня 2008 р. № 2639.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. С.Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2006. – 912 с.
8. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток : <монографія> / Ю.О. Заїка. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2007. – 288 с.
9. Печений О.П. Спадкове право / О.П. Печений. – Х. : Фактор, 2012. – 368 с.
10. Ясинюк М. Особливості захисту прав особи у визнанні спадщини відумерлою / М. Ясинюк // Вісник прокуратури. – 2009. – № 12. – С. 88–93.

УДК 347.1

РЕЄСТРАЦІЯ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ В УМОВАХ ПОРУШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

CIVIL REGISTRATION IN TERMS OF VIOLATIONS OF THE TERRITORIAL INTEGRITY OF UKRAINE

Менджул М.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті досліджено окремі проблеми державної реєстрації активів цивільного стану в умовах порушення територіальної цілісності України, зокрема факту народження та факту смерті особи на тимчасово окупованій території. На основі аналізу нормативно-правових актів та судової практики розроблено пропозиції з удосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: окупована територія, внутрішньо переміщена особа, акти цивільного стану, народження, смерть.

В статье исследованы отдельные проблемы при государственной регистрации актов гражданского состояния в условиях нарушения территориальной целостности Украины, в том числе факта рождения и факта смерти лица на временно оккупированной территории. На основе анализа нормативно-правовых актов и судебной практики разработаны предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: оккупированная территория, внутренне перемещенное лицо, акты гражданского состояния, рождения, смерти.

The article explored some problems with the state of civil registration in terms of violation of territorial integrity of Ukraine, including the fact of birth and the fact of death of a person in the temporarily occupied territory. Based on the analysis of regulations and litigation suggestions to improve current legislation of Ukraine.

Key words: occupied territory, internally displaced person, acts of civil status, birth, death.

Постановка проблеми. З лютого 2014 р. окупований Російською Федерацією Крим, триває військовий конфлікт між Збройними силами України, з одного боку, та організованими і керованими з РФ

незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік». Директор Національного інституту стратегічних досліджень академік НАН України В. Горбулін зауважив, що за час

неоголошеної війни Україна втратила близько 20% економічного потенціалу. Виробництво промислової продукції в Донецькій і Луганській областях скоротилося, зупинившись на рівні 20–25% порівняно з 2013 р. Приблизні збитки сягають майже 5 млрд грн.

В Україні, за офіційною статистикою Державної міграційної служби, на кінець квітня 2016 р. з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО переселено 1 030 900 осіб (639 300 сімей) [5, с. 9–10]. За офіційною інформацією Міністерства соціальної політики України, станом на 6 лютого 2017 р., за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 640 335 переселенців із Донбасу і Криму. Проте, за даними ООН, близько 2 300 000 осіб вимушено залишили свої домівки у зоні конфлікту і виїхали в інші регіони України та за кордон [11, с. 233].

Безперечно, в умовах відсутності з боку української влади не тільки контролю, але і доступу до території АРК та частини Донецької та Луганської областей, виникає проблема здійснення прав громадянами України, що проживають на цих територіях, а також в осіб, які вимушено залишили окуповану територію.

Стан опрацювання. Безумовно, предметом багатьох сучасних праць є аналіз правових наслідків порушення з боку РФ територіальної цілісності України [1; 2], а також проблеми здійснення окремих прав внутрішньо переміщеними особами, зокрема права власності [6], соціальних прав [4], трудових прав [10] тощо. Водночас проблеми, які виникають у внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції, під час державної реєстрації актів цивільного стану недостатньо досліджені.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні проблем, які виникають під час реєстрації актів цивільного стану громадянами в умовах порушення територіальної цілісності України, а також в розробленні пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Правовідносини щодо державної реєстрації актів цивільного стану громадян в Україні регулюються положеннями Конституції України, Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 р. № 2398-VI (з останніми змінами від 1 січня 2017 р.), наказу Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р. № 52/5 «Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні» (в останній редакції від 10 січня 2017 р.) та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків. Дер-

жавній реєстрації відповідно до цього закону підлягають народження фізичної особи та її походження, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених законом, зміна імені, смерть.

З огляду на принцип рівності, а також положення ст. 24 Конституції України, ст. 14 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», не може бути будь-якої дискримінації під час здійснення прав громадянами України, які проживають на окупованій території, внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) та іншими громадянами України, що постійно проживають в Україні.

Щоб гарантувати права громадян на окупованій території, 15 квітня 2014 р. був прийнятий Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Водночас закон не містить окремої норми, яка б регулювала особливості державної реєстрації актів цивільного стану громадянами України, що проживають на окупованій території. При цьому ст. 9 вказаного закону визначено, що будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами на тимчасово окупованій території, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом, є недійсним і не спричиняє правових наслідків.

Гарантії прав, свобод та законних інтересів осіб, які переселилися з тимчасово окупованої території України, із місць збройних конфліктів та перебувають на території України на законних підставах, визначаються Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». У ньому, на відміну від Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», в ст. 9 гарантується ВПО: право на єдність родини, сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення, право на інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів, проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування.

Особливості державної реєстрації актів цивільного стану у зв'язку з тимчасовою окупацією частини території України, встановлені в окремих нормах Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні, затверджених Міністерством юстиції України. Зокрема, встановлено, що за заявами громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України або переселилися з неї, державну реєстрацію актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання здійснюють відділи державної реєстрації актів цивільного стану за місцем звернення заявника. На нашу думку, така норма має бути закріплена і на законодавчому рівні.

У разі, якщо неможливо витребувати підтвердження відповідності відомостей у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян даним паперових носіїв актових записів цивільного стану або копії актових записів цивільного стану у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, державна реєстрація актів цивільного стану підтверджується відповідними свідоцтвами, якщо вони не містять незастережених виправлень, дописок чи явних ознак підробки.

Важливим нововведенням у законодавстві є положення про те, що свідоцтво про державну реєстрацію акту цивільного стану видається повторно без підтвердження у разі зберігання актового запису цивільного стану на тимчасово окупованій території України. Після поновлення актового запису цивільного стану, що зберігається на тимчасово окупованій території, та проставлення відповідної позначки у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян видача документів про проведення державної реєстрації актів цивільного стану здійснюється виключно на підставі поновленого актового запису цивільного стану.

У разі зберігання актового запису про розірвання шлюбу на тимчасово окупованій території України державна реєстрація розірвання шлюбу проводиться відділом державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано заяву про розірвання шлюбу на підставі рішення суду. При цьому у разі зберігання актового запису про шлюб на тимчасово окупованих територіях Донецької або Луганської областей рішення суду про розірвання шлюбу надсилається до відділів державної реєстрації актів цивільного стану відповідних управлінь державної реєстрації головних територіальних управлінь юстиції у Донецькій та Луганській областях, а у разі зберігання такого актового запису на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим – до відділу державної реєстрації актів цивільного стану управління державної реєстрації головного територіального управління юстиції у Херсонській області.

Крім того, враховуючи ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», зокрема про невизнання документів, виданих на окупованій території, для реєстрації ряду актів цивільного стану, особам доводиться звертатися до суду щодо встановлення фактів, що мають юридичне значення, зокрема встановлення факту народження, оголошення особи померлою або встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Позитивним є доповнення в лютому 2016 р. Цивільного процесуального кодексу України ст. 257-1, якою визначено особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України. Гарантією ефективного правового захисту прав ВПО та громадян України, що проживають на тимчасово окупованій території

України, є законодавчо надана можливість звернутися із заявою про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території, батькам, родичам, їх представникам або іншим законним представникам дитини до будь-якого суду за межами такої території України, незалежно від місця проживання заявника. Заява про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана родичами померлого або їхніми представниками до суду за межами такої території України. Крім того, такі справи підлягають невідкладному розгляду, а ухвалені рішення суду – негайному виконанню.

Місія з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Криму, проведена на запрошення уряду України Бюром демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ та Верховним Комісаром ОБСЄ у справах національних меншин, за результатами моніторингу в 2015 р., встановила, що чимало сімей мали проблеми з отриманням українських свідоцтв про народження для своїх новонароджених дітей, щоб ті могли отримати громадянство України [3, с. 28]. Очевидно, що проблема виникає з державною реєстрацією актів цивільного стану як у ВПО, так і у громадян, які проживають на тимчасово окупованій території України. Це підтверджується і судовою практикою, зокрема рішенням Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 18 травня 2016 р. про встановлення факту народження у м. Євпаторія АРК [8], рішенням Заводського районного суду м. Запоріжжя від 1 серпня 2016 р. про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території України [9] тощо.

Висновки. Таким чином, внутрішньо переміщені особи та громадяни України, що проживають на тимчасово окупованій території, з часу військової агресії та порушення територіальної цілісності нашої держави зіткнулися з рядом проблем під час реєстрації актів цивільного стану. Законодавець поступово вирішує вказані проблеми, зокрема шляхом прийняття спеціальних законів для забезпечення прав ВПО та осіб, які проживають на окупованих територіях, а також внесенням відповідних змін до ряду нормативно-правових актів. Проте у сфері державної реєстрації актів цивільного стану не достатньо законодавчих гарантій і в законодавстві залишаються прогалини.

Саме тому, з метою забезпечення принципу рівності та для спрощення процедури державної реєстрації актів цивільного стану громадянами України, що проживають на окупованій території, на нашу думку, необхідно ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» доповнити новою частиною: «Громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території України, мають право зареєструвати акти цивільного стану у будь-якому відділі державної реєстрації актів цивільного стану України за місцем їх звернення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. Горбуліна, О. Власюка, Е. Лібанової, О. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.
2. Задорожній О. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: [монографія] / О. Задорожній. – Київ, 2015. – 712 с.
3. Звіт Місії з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Криму (6–18 липня 2015 р.) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/odihr/180606?download=true>.
4. Коллер Ю. Шляхи вдосконалення регулювання відносин у сфері захисту соціальних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні // Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 р.). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 88–91.
5. Оперативний звіт з моніторингу міграційних процесів Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dmsu.gov.ua/images/pro-dms/centr/zvit_vypusk_27.pdf.
6. Костас П. Реституція майна внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та стандартів Ради Європи // Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 р.). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 8–16.
7. Первомайський О. Захист права власності внутрішньо переміщених осіб: чинне правове регулювання та перспективи його вдосконалення // Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 р.). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 37–41.
8. Рішення Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 18 травня 2016 р. у справі № 583/1586/16-ц / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57751804>.
9. Рішення Заводського районного суду м. Запоріжжя від 1 серпня 2016 р. у справі № 332/2537/16-ц / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59343642>.
10. Рогач О., Менджул М. Припинення трудового договору в умовах окупації Криму та проведення антитерористичної операції в Україні // Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 р.). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 66–70.
11. Сировий О., Чураєва А. Засоби міжнародно-правового врегулювання збройного конфлікту на сході України / О. Сировий, А. Чураєва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 6. – С. 232–235.

УДК 347.4

**ДО ПРОБЛЕМИ ДІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ,
УКЛАДЕНИХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

**TO THE PROBLEM OF VALIDITY
OF CIVIL LAW CONTRACTS CONCLUDED IN THE INTERNET**

Рогач О.Я.,

*доктор юридичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Панін В.С.,

*аспірант кафедри цивільного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті розглянуто проблеми правового регулювання відносин, які виникають під час укладення договорів у мережі Інтернет. Розкрито особливі ознаки електронних цивільно-правових договорів, що укладаються в мережі Інтернет, які можуть мати наслідком визнання їх недійсними. Найбільше труднощів під час визначення дійсності електронного правочину виникає під час ідентифікації сторін. Тому ця сфера потребує вдосконалення її законодавчого регулювання, що дасть змогу належним чином ідентифікувати сторони договору, укладеного в мережі Інтернет, визначати обсяг їхньої цивільної дієздатності та притягувати їх до відповідальності в разі порушення умов договору.

Ключові слова: договір, мережа Інтернет, дійсність електронного правочину, дієздатність.

В статье рассмотрены проблемы правового регулирования отношений, возникающих при заключении договоров в сети Интернет. Раскрыты особые признаки электронных гражданско-правовых договоров, заключаемых в сети Интернет, которые могут повлечь признание их недействительными. Больше всего трудностей при определении подлинности электронной сделки возникает при идентификации сторон. Поэтому эта сфера нуждается в совершенствовании ее законодательного регулирования, что позволит должным образом идентифицировать стороны договора, заключенного в сети Интернет, определять объем их гражданской дееспособности и привлечь их к ответственности в случае нарушения условий договора.

Ключевые слова: договор, сеть Интернет, действительность электронной сделки, дееспособность.